

Sygn. akt V CSK 159/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Barbara Kryszkiewicz

w sprawie z powództwa D. R., A. R. i K. R.

przeciwko (...) Towarzystwu Ubezpieczeń (...) S. A. w S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 17 maja 2018 r.,

skargi kasacyjnej powodów

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 29 września 2016 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyła zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w Ś. z
dnia 19 kwietnia 2016 r., sygn. akt I C (...) i przekazuje sprawę
Sądowi Okręgowemu w Ś. do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego i
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 września 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powodów D. R., A. R. i K. R. od wyroku Sądu Okręgowego w Ś. z dnia 19 kwietnia 2016 r., którym oddalono ich powództwo wniesione przeciwko (...) Towarzystwu Ubezpieczeń (...) S.A. w S. o zasądzenie zadośćuczynienia za naruszenie ich dóbr osobistych.

Z ustaleń dokonanych przez Sąd Okręgowy wynika, że K. R. - mąż i ojciec powodów – uległ ciężkiemu wypadkowi, nie zostały jednak zerwane łączące ich więzi rodzinne. Powodowie czynnie uczestniczą w jego rehabilitacji, dbają o niego, prowadzą wspólne gospodarstwo domowe, okazują sobie szacunek i miłość. Na więzi rodzinne składają się, zdaniem Sądu, również uczucia i relacje oparte na jednostronnej opiece.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że rozstrzygnięcie sprawy sprowadza się głównie do ustalenia dopuszczalności dochodzenia przez osoby bliskie zadośćuczynienia w związku z doznaniem krzywdy przez bezpośrednio poszkodowanego. Zdaniem Sądu, taką możliwość należy wykluczyć. Powodowie są osobami pośrednio poszkodowanymi, zatem kompensowanie ich krzywdy wymagałoby zastosowania konstrukcji naruszenia ich dóbr osobistych na podstawie art. 24 i 448 k.c., co w istocie sprowadziłoby ich do kategorii osób bezpośrednio poszkodowanych, co nie znajduje uzasadnienia.

Wyrok powyższy powodowie zaskarżyli skargą kasacyjną, opartą na obu podstawach określonych w art. 398³ k.p.c. W ramach pierwszej podstawy zarzucili naruszenie art. 448, 23 i 24 § 1 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że kompensata szkód niemajątkowych na rzecz osób najbliższych poszkodowanego, który na skutek czynu niedozwolonego doznał poważnych obrażeń ciała, jest sprzeczna z zasadą, że zadośćuczynienie przysługuje tylko bezpośrednio poszkodowanemu, a innym osobom tylko wtedy, gdy wyraźnie przewidują to normy prawne. W ramach drugiej podstawy zarzucili naruszenie art. 227, 258, 278 § 1 oraz art. 299 k.p.c. przez nieuwzględnienie zgłoszonych wniosków dowodowych. W konkluzji wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz

wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie objęte podstawami skargi kasacyjnej zostało rozstrzygnięte w trzech uchwałach składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2018 r. (III CZP 36/17, III CZP 60/17 i III CZP 69/17, Biuletyn SN Izba Cywilna 2018, nr 4, str. 3 - 5), w których przyjęto, że sąd może przyznać zadośćuczynienie za krzywdę osobom najbliższym poszkodowanego, który na skutek czynu niedozwolonego doznał ciężkiego i trwałego uszczerbku na zdrowiu. W uchwałach tych Sąd Najwyższy podtrzymał dotychczasowy dorobek orzecznictwa Sądu Najwyższego, przyjmując, że więź rodzinna, nierozzerwalnie związana z naturą człowieka i kształtująca jego tożsamość, stanowi wartość podlegającą ochronie prawnej na podstawie przepisów o dobrach osobistych. Przchylił się również do stanowiska zaprezentowanego w nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego, że ochrona ta przysługuje nie tylko w razie zerwania więzi przez śmierć, ale także w razie faktycznej niemożności jej nawiązania i utrzymywania kontaktu właściwego dla danego rodzaju stosunków, z powodu ciężkiego i głębokiego upośledzenia funkcji życiowych poszkodowanego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CSK 719/15, OSNC 2017, nr 5, poz. 60 i z dnia 10 lutego 2017 r., V CSK 291/16, nie publ.). Sąd Najwyższy w obecnym składzie to stanowisko podziela.

W szeregu orzeczeniach Sądu Najwyższego wskazano również, że w takiej sytuacji najbliżsi członkowie rodziny zmarłego na skutek deliktu odczuwają własną, niekiedy bardzo nasiloną krzywdę, dochodzi zatem do naruszenia ich dóbr osobistych wobec zerwania więzi rodzinnych i z tego tytułu przysługuje im roszczenie o zadośćuczynienie na podstawie art. 448 k.c. (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 32/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 10, z dnia 12 grudnia 2013 r., III CZP 74/13, OSNC 2014, nr 9, poz. 88, z dnia 16 lutego 2017 r., III CZP 103/16, OSNC 2018, nr 1, poz. 4, także postanowienia SN z dnia 27 czerwca 2014 r., III CZP 2/14 i z dnia 29 listopada 2017 r., II CSK 137/17, nie publ.). Kwestię tę wszechstronnie wyjaśniono w przywołanych na wstępie

uchwałach 7 sędziów Sądu Najwyższego. Powtórzyć jedynie należy, że krzywda doznana przez osoby najbliższe stanowi naruszenie ich własnej sfery niemajątkowej, a szczególnie więź emocjonalna pomiędzy osobami najbliższymi stanowi wartość podlegającą ochronie prawnej na podstawie art. 23, 24 i 448 k.c.

Nie można uznać za trafny wyrażonego w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku poglądu, że koncepcja kompensowania szkód na osobie na podstawie przepisów dotyczących majątkowej ochrony dóbr osobistych podważa sens istnienia art. 445 i 446 § 4 k.c., czyniąc je zbędnymi. Roszczenia przyznane w art. 446 k.c. przysługują bowiem jedynie w razie śmierci poszkodowanego, wynikającej ze zdarzenia, z którym związana jest odpowiedzialność deliktowa oparta nie tylko na zasadzie winy. Ochrona z tytułu dóbr osobistych przysługuje natomiast niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach, w tym w art. 445 i 446 k.c., przepisy te bowiem nie pozbawiają możliwości dochodzenia roszczeń w oparciu o art. 23 i 24 oraz 448 k.c. Wskazać jednak należy, że ochrona na tej podstawie prawnej może być udzielona jedynie w razie ustalenia, że doszło do naruszenia dobra osobistego, osoba dotknięta naruszeniem doznała krzywdy i istnieją podstawy do przyznania jej zadośćuczynienia. Ponadto, ochrona ta jest uruchamiana jedynie w przypadku, w którym krzywda została wyrządzona wskutek bezprawnej ingerencji w sferę chronionego prawnie dobra, przez osobę trzecią - sprawcę czynu niedozwolonego, z jego winy.

Wymaga podkreślenia, że nie każde więzi rodzinne mogą być uznane za dobro osobiste i objęte ochroną prawną skuteczną *erga omnes*, przewidzianą dla tych dóbr. Chodzi jedynie o rzeczywiste, trwałe więzi emocjonalne, których istnienie przejawia się na zewnątrz w taki sposób, że możliwa jest obiektywna weryfikacja ich istnienia i nie mogą być utożsamiane jedynie z uczuciem przywiązania do innej osoby. Istotne znaczenie ma ich wzajemność. Nie można zatem poprzestać na twierdzeniu, że powodowie nadal odczuwają silną więź z ich mężem i ojcem. Krzywda polega właśnie na tym, że owa wzajemność została zerwana lub istotnie naruszona, co domagające się zasądzenia zadośćuczynienia za naruszenie ich własnych dóbr osobistych osoby muszą wykazać.

Wskazać jednak należy, że przewidziane w art. 448 k.c. roszczenie,

jeżeli jego źródłem nie jest śmierć poszkodowanego, przysługuje jedynie w okolicznościach wyjątkowych, w których dochodzi do faktycznej niemożności nawiązania i utrzymywania kontaktu właściwego dla więzi łączącej małżonków czy dzieci i rodziców, z powodu ciężkiego, głębokiego i nieodwracalnego upośledzenia funkcji życiowych. W takiej sytuacji utrzymywanie tej więzi ma miejsce jedynie w ograniczonej postaci, mogącej być w istocie źródłem dodatkowych, wieloletnich cierpień osób najbliższych. W uzasadnieniu uchwał przytoczonych na wstępie Sąd Najwyższy wyjaśnił, że takie cierpienia są konsekwencją stanu powodującego skutki zbliżone do biologicznej śmierci i porównywalnego z zerwaniem więzi z osobą bliską, która straciła życie.

Sąd Apelacyjny, wyrażając odmienny pogląd prawny, nie odniósł się do podstawy faktycznej roszczenia i nie poczynił własnych ustaleń faktycznych, nie ocenił podniesionego w apelacji zarzutu oddalenia wniosków dowodowych na okoliczność charakteru więzi łączących powodów z K.R. i nie ocenił, czy jego stan można zaliczyć do okoliczności wyjątkowych, o których mowa wyżej. Także rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego nie zostało oparte na wszechstronnie zebranym materiale dowodowym, co było konsekwencją uznania, że zadośćuczynienie dla osób najbliższych może być przyznane jedynie w przypadku całkowitego zerwania więzi emocjonalnych w przypadku śmierci poszkodowanego.

Z tych względów na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

aj